

Dr. Csesznák
Elemér

AZ ERDŐMŰVELÉSI MUNKÁK KÖZGAZDASÁGI SZABÁLYOZÓ RENDSZERÉNEK FEJLESZTÉSÉRŐL

A negyedik 5 éves tervidőszakban bevezetett gazdasági reform szükségessé tette, hogy a fagazdaság területén is a munka hatékonyságát jobban szolgáló közgazdasági szabályozókat vezessük be. Az új rendszernek mindenekelőtt a hosszú termelési ciklusú erdőgazdálkodás, ezen belül is az erdőművelés területén kellett sok nehézséggel megküzdenie.

A jelenleg érvényben levő szabályozó rendszer számos eredményt hozott és tekintélyes mértékben javította a gazdálkodás szakmai és pénzügyi fegyelmét. Bár világviszonylatban is teljesen új utakon, meglevő tapasztalatok nélkül kellett irányt szabnia, helyesbítésre szoruló hiányossága nem több, mint amennyi szükségszerű szokott lenni hasonló újszerű alkotások esetében. A hiba az volna, ha ezeket nem vennénk észre és időben nem készülnénk fel a további fejlesztésre.

Ezt a célt szolgálta az Országos Erdészeti Egyesület Erdőművelési Szakosztályának egyik régebbi ülése, amelyen felhívás született az erdőművelési munkák elszámolásával kapcsolatos tapasztalatok összegyűjtésére vonatkozó javaslat elkészítésére.

Ennek keretében kérek szót magam is e lap hasábjain. Mondanivalómban nem teljességre, hanem arra törekszem, hogy a szaktársadalmunk széles rétegeit érdeklő kérdésekhez lényegre törően szóljak.

Az eddigi rendszerhez képest fejlődést jelentene,

— ha a közgazdasági szabályozók által át nem fogható szakmai követelmény-minimumokat jobban megszabnánk, mind a munka végrehajtását, mind annak átvételét illetően;

— ha az elszámolási rendszer jobban ösztönözne a munkák racionalizálására, főleg a fölösleges műveletek elhagyására, egyszerűbbek bevezetésére;

— ha az egységarak a tudományosan megalapozott legjobb és legegyszerűbb eljárásokhoz igazodnának;

— ha csak a rossz irányában korlátozna, de elősegítené a tudományos fejlesztés eredményeinek a szabályozó rendszerbe való folyamatos beépülését.

A szakszerű munkavégzés az erdőművelési munkák alapfeltétele. Ennek keretében meg kell valósítani a fatermelés jövedelmezőségét mind rövid, mind hosszú távon: a bővített újratermelést és az erdő sokirányú rendeltetésének fokozódó érvényesülését. E célkitűzések érdekében irányadónak kell tekintenünk a ma is modern szemléletű és érvényben levő erdőtörvényünket és az azt megtestesítő üzemterveket. A munkák megítélése szempontjából nem annyira a különleges rendeltetés kielégítése, hanem az legyen a döntő, hogy a tevékenységből származik-e népgazdasági haszon, vagy sem. Számos példát ismerünk hazánkban és külföldön egyaránt, amelyek amellett szólnak, hogy a különleges rendeltetésű erdők a fatermelés terén is jelentősek lehetnek.

A természetes felújításra biológiai előnyei és munkaerő igénytelensége miatt továbbra is kiemelten kell ösztönözni. A közgazdasági szabályozók mellett szakmai előírásokkal is célszerű arányát fokozni (a jelenlegi 15⁰/₀-ról 25⁰/₀-ra) úgy, hogy megszabjuk azokat az állománytípusokat, ahol alkalmazása kötelező. A magról való természetes felújítás túlzott erőltetése az arra meg nem felelő termőhelyen viszont nem kívánatos. Ilyen helyeken a természetes felújítás vegetatív módját — a sarjerdőt — is el kell fogadni. Így a sekély talajon álló, erőzónák kitett oldalakon és gerinceken levő tölgyesekben, cseres-tölgyesekben és karszobokorerdőkben. A természetes felújítás alkalmazására serkentene az is, hogy a természetes felújítás befejezettnek volna tekinthető a végvágást követően azonnal, ha az a szakmai feltételeknek megfelel és az újulat legalább öt-éves. A természetes felújítás esetében a felárakat be lehetne építeni az egységárakba. A befejezetlen munkák elszámolási árának alacsonyabb, illetve magasabb szinten történő megállapítása révén a tölgyesek felújítását siettetni, a bükkösök felújításának fokozatosságát elősegíteni kell.

A mesterséges felújítások során a szakszerű munka mellett fontos célkitűzés a költségek jelentős csökkentése. Különösen fontos a talajelőkészítés, a tuskózás költségeinek csökkentése, a vegyszeres, mélylazításos, részleges talajelőkészítés bevezetése, valamint a gépi ültetésnek a domb- és hegyvidékre való kiterjesztése.

A túlzott elegyítéseket a későbbi nevelési munkák megkönnyítése végett kevésebbé kell. Egyes állományokat nagy — legalább félhektárnyi — csoportokban, a termőhelynek csupán nagyobb változását követő, differenciált fafajválasztás révén kell létrehozni. Az átvétel szakmai feltételei általában azonosak lehetnek az eddigiekkel. A gyommentes állapotot az átvételkor azonban csak a tág hálózatú nemesnyár és fűz felújításában kellene megkövetelni, ha azokat teljes talajelőkészítés után ültették. Fontos ápolási követelmény legyen viszont az, hogy a tuskósarjak idegen fajok konkurrenciája a csemetét növekedésében ne akadályozza.

A mesterséges felújítás egységárait célszerűbb volna a talajelőkészítés módja szerint kategorizálni. Ennek alapján négy kategória lenne:

- teljes talajelőkészítést (mélyforgatást) igénylő erdősítések (23 eFt/ha);
- részleges, mélylazításos talajelőkészítéssel végezhető erdősítések (17—20 eFt/ha);
- részleges, gyephántásos (pásztás, tányéros) talajelőkészítést igénylő erdősítések (14—17 eFt/ha);
- talajelőkészítés nélkül végrehajtható (alátelítéssel felújítás, makkrakásal vagy csemeteültetéssel (stb. végezhető) erdősítések (10—14 eFt/ha).

Ha a felújítást a végvágást követő két éven belül nem kezdték meg, helyes volna az egységárat és felárat évente 20⁰/₀-kal csökkenteni.

Az erdőtelepítés és fásítás terén gazdasági céljaink lényegében ugyanazok, mint a mesterséges felújítás esetén. Itt is szükségszerű, hogy esetenként gyors, olcsó munkamódszereket alkalmazzunk. Ezzel kapcsolatban célszerű elkülönítenünk — rendeltetésétől függetlenül — fatermelésre alkalmas gazdasági és arra alkalmatlan erdők létesítését. Utóbbiakban szakmai célnak kell tekintenünk, hogy kis ráfordítással olyan előerdő jellegű fás növénytársulást hozunk létre, amely mint iniciális stádium biztosítja a természetes szukcesszió felgyorsulását és a terület önálló takarását. Ennek érdekében a telepítés során a termőhelynek megfelelő, honos pionir fajokot és cserjéket helyes alkalmazni, amelyek extenzív kezelés mellett is megmaradnak és elősegítik a takarás szukcessziós folyamatát. Csak részleges (pásztás vagy fészkes) gyephántásos

talajelőkészítést szabad végezni és az erdősítést lehetőleg magvetéssel és igen kis mennyiségű csemete ültetésével kell végrehajtani.

Az erdősítés-ápolás finanszírozásának mostani rendszere a 60-as években kialakult belterjes, gyakran kertészkedésszerű munkára épült és annak elvégzésére öt éven át évente nyújt lehetőséget (500 Ft/ha). Mivel az összeg kevés volt a szakmailag hatékony munka végzéséhez, az a gyakorlat alakult ki, hogy olyan erdősítében is végeztek némi látszatomunkát, ahol arra szükség nem volt és az itt megtakarított összegből hajtották végre az ápolást, ahol az valóban sürgető volt. A jövőben jobban kell a tényleges szakmai feladat megoldására, a munka időbeni koncentrálására és racionalizálására ösztönözni. Ugyanakkor a költségek jelentős csökkentésére kell törekedni. E célból szakmailag jobban kellene konkretizálni az ápolások végrehajtásának időpontját. Faállománytípusonként kellene számukat és egységárukat a szükségszerű munka függvényében differenciáltan megállapítani.

Ápolást felesleges végezni csak azért, mert az erdősítés nem záródott. Így pl. a tág hálózatban, talajelőkészítés nélkül, mélyfúrással telepített nemesnyárasok, fűzesek, sarj és ültetett akácosok, sarj eredetű fűzesek, égeresek, fehérnyárasok esetében, valamint a gazdaságtalan erdők sarjról felújított fiatalosai-ban és extenzív védelmi erdőtelepítésekben. Felesleges ápolni akkor is, ha a befejezettként átvett erdősítés az átvételt követő egy éven belül tisztítási korba kerül.

A tisztítások mintegy 15—20 éven át kísérik az állomány életét. Területileg is hatalmas tisztítási feladatok állnak előttünk és jelentős kiadással terhelik az erdőművelési ágazatot. A tisztítások költségeinek csökkentése tehát igen fontos feladat.

Finanszírozási rendszerünk megfelelő egységárukat biztosít a tisztítások elvégzésére. Nem differenciál azonban eléggé az elegyes és elegyetlen állománytípusok munkaigénye alapján. Ugyanakkor elszámolási feltétellel tesz olyan követelményeket is, amelyek végrehajtása nem feltétlenül szükséges. Ilyen a törzsszámapasztás. Ezért aztán kivágják az állományból azokat az alsó szinten levő törzseket, amelyek az állományok fejlődése szempontjából közömbösek, vagy éppen hasznosak. Ez annál is feleslegesebb, mivel a tisztításból kikerült faanyag szinte sehol nem értékesíthető.

A jövőben a tisztítások során lényegesen többet kell alapoznunk a helyettünk dolgozó természet erőire, az e téren jelentős kutatási eredményekre. Általában felesleges a tisztítóösvények készítése is, ami néha több munkát igényel, mint maga a nevelővágás. (Egyébként is helytelen az anyagmozgatás könnyítést szolgáló feltárás költségeit az Erdőfenntartási Alapra terhelni.)

Fontos feladat a tisztítások időpontjainak minden állománytípusra való megtervezése (modellek készítése). Nem gazdasági, védelmi rendeltetésű erdőkben tisztítást csak akkor érdemes végezni, ha azt a faállomány védelme, biztonsága vagy egyéb fontos ok feltétlenül szükségessé teszi. A kivágott faanyagot kihordani, illetve megsemmisíteni csak fenyesekben célszerű, ha akut szüveszély forog fenn.

A szakosztályülés felhívására sok értékes javaslat gyűlt egybe, ez összesítve jutott tovább a MÉM Közgazdasági Főosztályához. Méltán láthatjuk így biztosítva azt, hogy jelenlegi elszámolási rendszerünk fejlesztése az erdőművelés szakmai tökéletesedését és a munkák fokozódó termelékenységét eredményezi.